

Lietuvos Respublikos standartas „Terminologijos principai ir metodai“

Nuo 1990 m. sausio 1 d. pradėjo galioti Lietuvos Respublikos standartas (Lietuvos RST) 1115–90 „Terminologijos principai ir metodai“ (tiražas 250 egz.), parengtas pagal tarptautinį standartą ISO 704–87. Šį standartą parengė Vilniaus universiteto ir Lietuvių kalbos instituto darbuotojai; patvirtino ir nustatė įsigaliojimo datą Standartizacijos ir kokybės departamentas.

Minėtą standartą sudaro penki skyriai ir keturi priedai.

Pirmajame skyriuje nurodyta šio standarto paskirtis ir vartojimo sritis.

Antrajame skyriuje pateikti tarptautiniai dokumentai, kurių gali prireikti kuriant ir tvarkant terminiją.

Trečiajame skyriuje „Sąvokos“ aiškinama, kas yra sąvoka, sąvokos turinys, apimtis, sąvokų sistemos. Aptariami sąvokų santykiai. Praktinėje terminų tvarkybos veikloje skiriami dvejopi sąvokų santykiai: hierarchiniai ir nehierarchiniai. Hierarchiniai santykiai skirstomi į gimininius –rūšinius ir visumos–dalies santykius. Nehierarchiniai santykiai -- tai laiko ir erdvės sąsaja arba priežasties ir padarinio ryšys.

Kurios nors srities sąvokų visuma sudaro sistemą, kurioje kiekviena sąvoka užima tam tikrą vietą. Nurodoma sąvokų sistemos reikšmė tvarkant terminus. Pateikti du sąvokų sistemų grafinio vaizdavimo pavyzdžiai. Sąvokos klasifikuojamos pagal požymius, kurie padeda atskirti vieną tam tikros srities sąvoką nuo kitos. Požymiai gali būti vidiniai ir išoriniai, esminiai ir neesminiai.

Ketvirtajame skyriuje „Apibrėžimai“ pateikiama bendroji apibrėžimo samprata. Išvardijami apibrėžimo tikslai. Apibrėžimas yra terminų parinkimo ir analizavimo pagrindas. Terminologijos darbe dažniausiai vartojamos dvi apibrėžimų rūšys: intencionalieji ir ekstencionalieji apibrėžimai. Visų sistemą sudarančių sąvokų apibrėžimai turi būti suderinti vienas su kitu.

Aptarti reikalavimai, kurių reikia laikytis sudarant apibrėžimą. Jie yra tokie:

1. Apibrėžime turi atsispindėti esminiai sąvokos požymiai.
2. Apibrėžimų adekvatumas.
3. Apibrėžimų sistemiškumas.
4. Apibrėžimų trumpumas.

Apibrėžimus galima papildyti iliustracijomis (fotografijomis, piešiniais, brėžiniais ir kt.).

Penktajame skyriuje „Terminai“ aptariami šie dalykai:

1. Bendrasis termino supratimas.
2. Terminų struktūra ir terminų daryba.
3. Terminų sistemos.
4. Termino ir sąvokos santykis.
5. Terminų parinkimo ir sudarymo reikalavimai.
6. Santrumpos ir sutrumpinimai.
7. Terminų transliteracija ir lotynizacija.
8. Lietuviškų terminų tvarkymas.

Terminas – tai žodis arba žodžių junginys, vartojamas sąvokai įvardyti. Taigi, terminą, kaip ir kiekvieną žodį, sudaro šie elementai: šaknis, afiksai (priešdėlis, priesaga), galūnė.

Pateikiami pagrindiniai terminų kūrimo būdai:

1. Reikšmės pakeitimas.
2. Sintaksinis būdas.
3. Sintaksinės kategorijos keitimas.
4. Morfologinis būdas – šaknų ir afiksų jungimas.
5. Santrumpų kūrimas.
6. Terminų skolinimas.

Aptartas termino ir sąvokos santykis.

Kiekvienam terminui keliami šie reikalavimai:

1. Kalbinis taisyklingumas.
2. Tikslumas.
3. Trumpumas.
4. Darybinis patogumas.
5. Vienareikšmis termino ir sąvokos atitikimas.

Skyriuose „Sąvokos“, „Apibrėžimai“ ir „Terminai“ aiškinami dalykai iliustruojami pavyzdžiais.

Kaip jau minėta, šiame standarte yra keturi priedai. Pirmajame priede pateikiami apibrėžimai pagrindinių sąvokų, vartojamų standarte, o antrajame – grafiniai terminų sutrumpinimai. Trečiajame priede pateiktas pavyzdys termino kortelės, rekomenduojamos tvarkant lietuviškus terminus. Tos kortelės įforminimo reikalavimai aiškinami ketvirtajame priede.

Adelė NOREIKAITĖ